

„Egészen ember, egészen gyerek”

A gyerekkép mint a gyerekek védelmét meghatározó alap

■ KODÁCSY-SIMON ESZTER

Evangelikus Hittudományi Egyetem
Valláspedagógia Tanszék
egyetemi docens
E-mail: eszter.simon@lutheran.hu

DOI: 10.61894/LP.2025.100.3.3

- ▶ **A gyermekvédelemről való gondolkodás a gyerekkép átgondolásával kezdődik. A hitkérdések terén ez elsősorban azt jelenti, hogy minden gyerek védelméhez hozzátartozik istenkapcsolatának védelme is, amely az istenképűségéből fakadó méltóság felismeréséből fakad. A Biblia többek között azzal tesz tanúságot erről, hogy a Megváltó is egészen gyerekként élt e földön. Ez a tanulmány az evangélikus teológiai hagyományból kiindulva kínál szempontokat a gyerekkép átgondolásához.**

Kulcsszavak: gyerekkép / gyermekvédelem / spiritualitás / Biblia / Luther Márton

Bevezetés

A gyermekvédelemről sokféle megközelítéssel lehet beszélni, így állami, jogi, törvényhozói, szociális, nevelési, lélektani és más szempontokból is meg lehet közelíteni a kérdést. Számos állami és civil szervezet foglalkozik ezzel a témával, s az egyházaknak is vannak saját munkacsoportjaik és szakmai anyagaik, de még közel sem elég az, ami e téren történik hazánkban. A gyermekek védelme ugyanis nem csak a kirívó eseteken való megdöbbenést és felháborodást jelenti, amivel legfeljebb a problémák jéghegyének csúcsát lehet leolvasztani. A gyermekek védelme ettől jóval bővebb terület, hasonlóan ahhoz, amint az egészségügy sem csak a betegséggel való foglalkozást, hanem az egészségmegőrzést is magában foglalja. Minden esetben, amikor gyerekekkel foglalkozunk, tudatosan és alaposan kell átgondolnunk a gyerekképünket. Ha egyházi keretek között foglalkozunk a gyerekekkel, akkor a gyerekképünk teológiai alapjainak állandó felülvizsgálata is elengedhetetlen. Ugyanis a gyerekekkel kapcsolatos minden döntés, minden cselekedet, minden terv és minden munkánk azon múlik, hogyan tekintünk a gyerekekre. Mit látunk meg a gyerekekben, s mit nem veszünk észre benne? A gyerekekről alkotott milyen elképzeléseket hozunk magunkkal, s milyeneket éltetünk tovább? Ez a tanulmány az evangélikus teológiai hagyományból kiindulva kínál szempontokat a gyerekképünk átgondolásához.

Luther gyerekképe

Luther gyerekekről megfogalmazott gondolatai jó alapot biztosítanak a gyerekképünket megvizsgálni kívánó – talán nem csak evangélikus – teológusok, tanárok és nevelők számára (KODÁCSY-SIMON 2017). Egyrészt bibliai és teológiai megfontolások alapján, másrészt saját tapasztalataira és személyes

megfigyeléseire építve Luther olyan gyerekkép alapjait villantja fel írásaiban,¹ amelyet csak a 20. században kezdtek kibontani és kutatásuk tárgyává tenni a hitfejlődési elméletek kidolgozói.

Luther eltér a középkorban uralkodó gyermekképtől, és nem terheli meg a gyerekkort sem teológiai vagy morális elvárásokkal, sem ideális és naiv elképzelésekkel. Szerinte a gyermekkor nem a „nyomorúság kora”, nem a tökéletlenség ideje, és nem is egy „kicsinyített felnőtt” világa, amelyben a felnőttek mérlegére téve értelmeződik és értékelődik a gyermek. Nem is az „ártatlanság kora” a gyermekkor, ahol a gyerek még akár az eredendő bűn terén is tiszta lappal (*tabula rasa*) rendelkezik (MÉSZÁROS–NÉMETH–PUKÁNSZKY 2005; SZABOLCS 2000). Luther nem ilyen nevelési hangsúllyal és morális céllal tekint a gyerekekre, hanem egy egészen új szempontot hoz be a gyerekekről való gondolkodásba: a hit kérdését.

Először 1525-ben, a gyermekkeresztségről szóló prédikációjában foglalkozik a gyerekek hitével, amikor elutasítja a gyermekkereszttség elhagyásának frissen felmerülő ötletét. Tévtanításnak ítéli azt a vélekedést, miszerint a gyerekeknek nincs saját hitük, ezért őket „az egyház hitére keresztelik, melyet a keresztlők vallanak meg a keresztlőn”.² Szerinte ez egyrészt logikai ellentmondás lenne, hiszen nincs két kereszttség: egy a felnőtteknek, egy a gyerekeknek. Másrészt arra az evangéliumi történetre építve, amelyben Jézus megáldja a gyermekeket (Mt 19,13–15; Mk 10,13–16; Lk 18,15–17), biblikus alapokon mutatja meg, hogy a kisgyermek „maguk is hisznek a keresztségkor, vagyis saját hitük van”. (LVM 6: 266. o.) Szembeszáll azzal az ókorban gyökerező és a középkorban felerősödő vélekedéssel, amely a hitet az értelmi fejlettséghez köti, s a kisgyerekek saját hitének lehetőségét a még csak nyiladozó értelmük alapján utasítja el. Ezzel szemben azt állítja Luther, hogy a hit nem függ az értelemtől a legkisebb gyerek esetében sem. Sőt azt hangsúlyozza, hogy gyakran éppen az értelem akadályozza a felnőtteket is a hit felismerésében és megélésében. A kisgyermek példája (Mt 18,3) alapján azt emeli ki, hogy kifejezetten ilyen, az értelmet nem használó gyermeki hitre van szükség az üdvösséghez: „Isten igéje [...] minden értelem felett áll, melyhez a gyermek éppen oly közel juthat, mint az idősebbek, sőt még közelebb is, és az idősebbek is lehetnek éppen oly távol tőle, mint a gyermekek, sőt, talán még sokkal távolabb is.” (Uo. 271–272. o.) Ez a gyermeki saját hit olyan, amely egészen gyermeki lehet. S éppen e miatt a teljes bizalom és ráhagyatkozás miatt (KODÁCSY-SIMON 2018) állítja a gyermeket példaként a felnőttek elé, s ezért van a gyermeknek egészen különleges értéke Luther szemében.

Talán nem véletlen, hogy éppen Luther ismeri fel és hangsúlyozza a gyerekek saját hitének meglétét a középkor végén. Számára a legfontosabb kérdés az üdvösség kérdése, amelyhez egyedül az Isten kegyelmébe és megváltó szeretetébe vetett hiten át vezet az út. Hosszú éveken át tartó személyes vívódásai és a Bibliában megtalált válasza vezette erre a felismerésre és a megváltásról, megigazulásról, üdvösségről vallott reformatori tanítására. Luther nyomatékosan kiemeli, hogy az üdvösségből a gyerekek nemhogy nincsenek kizárva, hanem erre a saját gyermeki hitük miatt még könnyebben is jutnak el, mint a felnőttek.

Az asztali beszélgetések során elhangzott rövid, de tömör és célratoró mondatai, amelyekben meg-

¹ Luther négy írásában foglalkozik a gyerekek kérdéseivel: *A német nemzet keresztyén nemességéhez* (1520; LVM 2: 155–232. o.); *Németország összes városainak polgármestereihez és tanácsosaihoz keresztény iskolák felállításáról és fenntartásáról* (1524; LVM 4: 162–184. o.); *Az idegen hitről és hatalmáról* (1525; LVM 6: 262–272. o.); *Prédikáció arról, hogy a gyermekeket iskoláztatni kell* (1530; LVM 4: 542–578. o.). Ezek mellett az *Asztali beszélgetések* címen összegyűjtött könyvben (LVM 8) találhatóak a gyerekekről megfogalmazott gondolatai.

² *Az idegen hitről és hatalmáról* (1525). LVM 6: 262–272. o. Itt: 263–265. o.

lehetően sokszor kapnak helyet a kisgyermekről szóló gondolatok, még szemléletesebben és érzékletesebben mutatják Luther gyerekképét (KODÁCSY-SIMON 2017). Ezekben a személyes megszólalásaiban sokszor jelenik meg az a gondolat, hogy a gyerekek saját hite minket, felnőtteket is taníthat, mert a gyerekek tudnak valami olyat, amit a felnőttek már rég elfelejtettek, képesek valamire, amire a felnőttek már nem: bizalomteljes, őszinte, egyszerű és valódi saját hitük van. Egészen gyermekként van egészen gyermeki hitük. A kisgyermek „nem kételkednek” (LVM 8: 68. o. 18. sz.), „nem tépelődnek Isten felől” (uo. 282. o. 2302. sz.), hanem „igaz módon hisznek” (uo. 149. o. 660. sz.), „szép tiszta gondolataik vannak [...], kétségek nélkül nézik a mennyországot és a halált” (uo. 482. o. 4027. sz.), és „néha igen találó gondolataik vannak Istenről: hogy ott a mennyben ő az Istenük és drága édesapjuk” (uo. 232. o. 1615. sz.). Azáltal, hogy a gyermek nem akarja kezébe venni a saját sorsát, nem önmagába forduló élete van, nem akar istent játszani, hanem mer feltétel nélkül bízni, és meri elfogadni a feltétel nélküli szeretetet, lényegében azokat a reformátori értékeket testesíti meg Luther számára, amelyek egyedül szükségesek az ember részéről a megigazuláshoz.

Luther modern gyerekképének nemcsak a tartalma, hanem a kialakulásának a módja is tanulságos a mai gyerekképünk formálásához. Luther nem idealizálja a gyermeket, és nem is hagyja figyelmen kívül, nem szorítja a háttérbe őket. Ezzel szemben meglátja és meghallja a gyerekeket – már a saját gyerekei születése előtt is, de akkor különösen, amikor a saját gyerekei körülötte szaladgálnak, hozzá beszélnek, az ölében ülnek. S meghallja a bibliai történetekben szereplő gyerekeket is, amikor az evangéliumi szakaszok olvasásakor Jézus tekintetét követve meglátja őket akár a felnőttek közé állítva (Mt 18,2), akár Jézus ölelésében (Mk 10,16). Luther a gyerekekről való gondolkodásban is a legfontosabb forrásra, a Bibliára mutat.

Gyerekképek a Bibliában

A Bibliában sokféle gyerekkel találkozunk sokféle különböző helyzetben, szerepben, környezetben. Vannak névvel szereplő gyerekek, s vannak név nélküliek. Vannak aktív főszerepet betöltő gyerekek, és vannak passzívok, háttérben maradók. Vannak egyedül lévők, s vannak, akik más gyerekekkel közösségben kerülnek említésre. Vannak csecsemők, s vannak nagy kamaszok. Vannak egészségesek és jó megjelenésűek, s vannak testi vagy szellemi betegségtől szenvedők. Vannak, akiket értékelnek, s vannak, akiket észre sem vesznek, vagy akiket elutasítanak, kirekesztenek. Úgy tűnik, hogy a sokféleségben nem különböznek a gyerekek a felnőttektől.

Különböznek azonban abban, hogy kicsik. Kicsik életkoruk szerint, kicsik fizikailag, kicsik a környezetükhöz képest. Ez a kicsiség nem érdem, nem egy különleges tulajdonság. A kicsiség állapot, fontos állapot. Ugyanis csak az tudja „kinőni” magát, aki először kicsi. Csak az tud felnőtt lenni, aki először gyerek. A felnőttkorra való felkészülés kora a Bibliában is a gyermekkor, amelyet minden részletében meg kell élniük a gyerekeknek. A gyerekek a Bibliában gyerekként lehetnek jelen, nem kell sem kis felnőttként viselkedniük, sem felnőtt szerepet betölteniük. Egészen gyerekek lehetnek, a maguk kicsiségével együtt. „Amikor gyerekek jelennek meg a bibliai elbeszélésekben, akkor a gyerekek soha nem *annak ellenére* jelenhetnek meg a szövegben, hogy gyerekek, hanem *épp azért* tudnak jelen lenni és véghez vinni egy feladatot, mert gyerekek. Épp azért kellenek nekik, gyerekek, az adott történetbe, mert a körülöttük lévő felnőttek már kudarcot vallottak. Nem annak ellenére kaphatnak szerepet egy történetben, hogy még nem tudnak úgy viselkedni, szabályokhoz igazodni, önmagukat kontrol-

lálni, amint azt a felnőttek elvárnák tőlük, hanem épp azért szerepelnek a történetekben, mert gyerekként reagálnak. Természetesen, őszintén, az életkoruknak megfelelő egyszerűséggel és nyíltsággal és a számukra oly fontos kapcsolatisággal.” (KODÁCSY-SIMON 2020, 133–134. o.)

A Bibliában szereplő gyerekek különböznek a felnőttektől abban is, hogy bátrabban és természetesebben élnek meg a kapcsolataikat, a kapcsolatiságra való teremtettséget. Amint Luther is felhívta rá a figyelmet: nem akarnak egyedül megoldani mindent, nem akarják maguk irányítani a helyzeteket, hanem folyamatos kapcsolatban és párbeszédben állnak a felnőttekkel, más gyerekekkel, a teremtett világ más élőlényeivel, de éppen így Istennel (pl. 1Sám 17,37), Isten emberével (pl. 2Kir 5,3) vagy Jézussal is (Mt 19,14). Részben azért, mert ez szükséges számukra az életben maradáshoz, hiszen a csecsemőket csak egy másik ember tudja gondozni vagy éppen Jézushoz vinni, egy beteg gyerekért egy felnőtt jár közben, egy fogságba hurcolt kislánynak szüksége van arra, hogy a korábbi életében meghatározó felnőttekkel legalább fejben tartsa a kapcsolatot. Ennek a szükséges kapcsolatiságnak a megélése segíti őket arra, hogy a felnőtteken túl létező, Istennel fennálló kapcsolatot is természetesebben éljék meg. A bibliai elbeszélések szerint a gyerek mintha természetesebben, mélyebben és valóságosabban élne meg a kapcsolatiságra való képességet jelentő istenképűségét, mint a kapcsolatiságában már inkább szégyenlős, visszahúzódó és bizalmatlan felnőtt. A gyerekek nem jobbak, nem rosszabbak, nem többek, nem kevesebbek, nem tisztábbak, mint a felnőttek, s nem is könnyebb vagy jobb a helyzetük. Csak míg a felnőtt kevésbé meri, nehezebben tudja megélni a kapcsolatiságát, addig a gyerekek nyitottabban és bátrabban élnek meg ezeket az összeköttetéseket.

Egyes teológusok – például Martin Buber, Emil Brunner vagy Claus WESTERMANN (1984, 147–155. o.) – szerint ez a kapcsolatiságra való képesség az istenképűség legerősebb jele, ez az istenképűség lényege. Az Istennel, a másik emberrel, saját magával és a világ bármely részével való kapcsolatiság lehetősége az istenképűség sajátossága. Ez különbözteti meg az embert minden más élőlénytől, de ez minden embernek egyformán sajátja. Még a legkisebb gyermek is az istenképűség ajándékát kapta. Óvodába például a szobatisztaság és az önálló étkezés kritériumának teljesítésével léphet be a gyerek – de az istenképűség nem valamilyen érettségtől függ. Az óvodát az iskolaérett gyerek hagyhatja el – de az istenképűség nem a szociális, kommunikációs vagy kognitív készségek szintjétől függ. Az autóban százötven centiméteres magasság elérésétől ülhet előre egy gyerek – de az istenképűség nem másfél méternél kezdődik. Az istenképűség független a fizikai és szellemi adottságoztól, a testi és lelki képességektől, a jogi lehetőségektől és köteleességektől s minden egyéb meghatározottságtól. Minden gyerek pontosan úgy rendelkezik az istenképűség ajándékával, ahogyan a felnőttek is, és minden felnőtt pontosan annyira istenképű, amennyire a gyerekek is. Istenképűségünk következménye az, hogy mindannyiunknak emberi méltósága van. A gyermeknek is. Az emberi méltóság sem másfél méter testmagasságtól jár az embernek. Minden gyerek pontosan úgy rendelkezik az emberi méltóság ajándékával, ahogyan a felnőttek is, és minden felnőtt pontosan annyira tudhatja magáénak az emberi méltóságot, amennyire a gyerekek is.

A gyermek Jézusról alkotott képünk

Gyerekképünk teológiai alapjainak rövidzáratai a legerősebben Jézusról való gondolkodásunkban mutatkoznak meg. Jézus gyerek volt. Jézus gyerekkora, gyereksége nem mellékes járuléék, nem egy kiegészítő történet, nem csupán előszó a felnőttkorához. A Megváltó gyermekké születése nem csak

bevezetés a későbbi nagy történetekhez. Nem gyermekes ráhangolódás, amely elsősorban a gyerekeknek szól. A Jézus születéséről és kisgyermekkoráról szóló rövid elbeszélésekre gyakran úgy tekintünk, mint amelyek az adventi készülődés kellékei, amelyekhez kellemes karácsonyi érzelmek társulhatnak, és amelyek végre olyan történetek, ahol a gyülekezet kisgyerekei is szerephez juthatnak. Jézus gyermekké születésének elbeszéléseiből gyakran gyerekes mesét gyártunk, s ezzel nemcsak a Megváltót tesszük gyerekessé, hanem a gyermekképünket is komolytalanná változtatjuk. „Ó, igen, a gyermek Jézus nagyon aranyos, békés, meghitt, de majd a felnőtt Jézus lesz a Megváltó, az igazi Krisztus” – gondoljuk időnként. Vagy amint egy lelkész kolléga tette fel egyszer a kérdést nekem: „Azt ugye nem gondoltad komolyan, hogy Krisztusnak gyermekké kellett lennie ahhoz, hogy Megváltó lehessen?” Nehezünkre esik komolyan venni és elfogadni a megváltó Isten gyerek mivoltát. Jézus újszülöttségét. Jézus csecsemőletét. Jézus kisgyermek- vagy éppen kamaszkorát. Ám ahhoz, hogy felnőtt lehessen, s felnőttként elvégezhesse megváltói munkáját, előbb Jézusnak is egészen gyerekké kellett lennie, egészen gyerekeknek kellett lennie. Nem véletlen, hogy Isten nem úgy lett emberré, hogy egyből felnőttként érkezett ebbe a világba. Választhatta volna azt az utat is, de nem így tett. Mert még az emberré lett Istenre is igaz az, hogy előbb kicsinek kell lennie ahhoz, hogy nagygyá lehessen (KODÁCSY-SIMON 2020, 138–140. o.).

Jézus valóságos gyerek. Amikor az Athanaszioszi hitvallás alapján azt mondjuk, hogy Jézus „egészen Isten, egészen ember”, akkor azt is mondjuk, hogy Jézus egészen gyerek. Nem csak a csendes, édesen szuszogó, rendes, jól evő, jól viselkedő gyerek, nem csak a puha – vagy puhának képzelt – szalmán fekvő békés kisbaba, akire mindenki mosolyogva tekint karácsony ünnepén. Jézus egészen gyerek. Valóságos gyerek. Annak minden adottságával: a magatehetetlenségével, a kiszolgáltatottságával, a hétköznapi nyűgösségével, az álmatlan éjszakáival, az éhségérzetével, a hasfájós sírásokkal, a tisztába tevés szükségességével, a szeparációs szorongással, a fognövekedés fájdalomával, a járni tanulás eséseivel, a kócos hajával, a sáros kezével, az összekoszolt ruhájával, a sötétségtől való gyermekkori félelemmel, a megfázásaival és a játék közben szerzett sebeivel, a vissza-visszatérő elakadásaival, a kisebb testvéreire való féltékenységgel és még valószínűleg sok más nehézséggel. És valószínűleg még több örömmel: a megváltó Isten egészen gyerek volt, akinek szülei éppúgy örültek, amikor rá néztek az újszülött családtagjukra, amikor gyönyörködtek a növekvő gyermekben, amikor kimondta első szavát, amikor az apja a nyakában vitte, amikor az anyja mesélt neki a fákról és a mezei virágokról, amikor taníttatták, amikor hazaért a napi feladatai elvégzéséből, vagy amikor este körbeülték az asztalt a családi vacsoránál.

S az Athanaszioszi hitvallásban azt is mondjuk, hogy Jézus egészen kamasz. Mire felnőtt lett, addig neki is meg kellett küzdenie olyan nehéz kihívásokkal, amelyek például a bizalmatlanság, szégyenérzet, kétely, büntudat, kisebbség, szerepzavar, identitáskeresés fogalmihoz kapcsolhatók.³ Ahhoz, hogy Jézus megválthasson minket, felnőtteket, előbb neki is gyermeknek kellett lennie. Újszülöttnek, csecsemőnek, kisgyermeknek, kiskamasznak, nagykamasznak, fiatal felnőttnek. Gyermekként egészen gyermeknek kellett lennie, hogy majd felnőttként felnőtt lehessen. Jézus nem *annak ellenére* vitte véghez megváltói munkáját, hogy gyermekként jött a világba, hanem *épp azért*, éppen *azzal együtt*.

Az ókeresztény közösségek talán jobban birtokában voltak ennek az állításnak, mint amennyire

³ A felsorolt fogalmak Erikson pszichoszociális fejlődélméletének kulcsszavai, de érdemes más fejlődélméletek alapján is végiggondolni, milyen kérdésekkel küzdhetett maga Jézus is a felnőttkor eléréséig.

mi napjainkban vagyunk. Tudták, hogy Jézus nem volt csodagyerek, nem varázsolt a különleges képességeivel, nem volt különlegesen jó magaviseletű, nem tudott írni-olvasni tanulás nélkül, nem ugrotta át a nehéz időket és a kihívásokkal teli fejlődési szakaszokat. Ilyen különlegességekről csak apokrif iratokban, például Tamás apostolnak a Jézus gyerekkoráról szóló elbeszéléseiben olvashatunk, de többek között épp a különleges csodagyermek gnosztikus jellegű beszámolóit miatt utasították el már a 2–4. század keresztényei is ezeknek az iratoknak a kanonizálását.⁴

Lyoni Irenaeus pedig a 2. század végén így írt: „Mivel tehát Mester volt, rendelkezett a Mester korával is, nem vetve meg és nem kerülve meg az emberiség egyetlen állapotát sem [...], megszentelve minden kort az annak megfelelő, Hozzá tartozó időszakkal. Mert Ő azért jött, hogy mindenkit üdvözítsen Önmaga által – mondom, mindenkit, aki általa újjászületik Istenhez –, csecsemőket, gyermekeket, ifjakat és öregeket. Ő tehát minden korosztályon átment, csecsemővé lett a csecsemők számára, és így megszentelte a csecsemőket; gyermekké a gyermekek számára, és így megszentelte azokat, akik ebben a korban vannak.” (Irenaeus: *Adv. Haer.* II. 21. 4.)

A gyerekek spiritualitásának védelme

Az, hogy a gyerekeket nem vesszük komolyan, nem új jelenség. A mai gyerekek nem csak abban hasonlítanak például a Biblia korabeli gyerekekhez, hogy kicsik, és hogy szeretnek kapcsolatban élni, de abban sem különböznek tőlük, hogy gyakran kicsinek tűnnek jelentőségükben is, akiket le lehet szólítani s meg lehet mosolyogni.

Az ifjú Dávidot senki nem veszi komolyan a Góliáttal vívott harc előtt: legidősebb bátyja, Elíáb leszidja, mert csak a „hősködés” és a „rosszon töröd a fejed” gyerekes viselkedését látja benne (1Sám 17,28); Saul király nem engedi harcolni, mert „még fiatal” (1Sám 17,33); és még Góliát is megvetően tekint rá „fiatal” és „pirosposzgás” megjelenése miatt (1Sám 17,42). Talán csak ront a felnőttek szemében Dávid megítélésén az, hogy az élő Istenre (1Sám 17,26) hivatkozik, mert úgy gondolják, hogy éppen az Istennel való kapcsolat komoly témájában nem lehet egy gyerek eléggé kompetens, éppen emiatt nem győzheti le Góliátot.

Egy másik történetben (ApCsel 12,6–17) egy hasonló korú kislány kap hasonló reakciókat. Péter apostol börtönből való szabadulásáért imádkoznak a felnőttek, s miután Péter csodás módon megszabadul, bezörget annak a háznak az ajtaján, ahol a felnőttek gyűltek össze. Amikor a Rodé nevű szolgálóleány a zárt ajtón keresztül megismeri Péter hangját, örömeiben kaput nyitni is elfelejt, s szalad,

⁴ A Jézus gyermekségéről szóló elbeszélések Jézus isteni erejét igyekeztek hangsúlyozni, emberségét pedig inkább a háttérbe kívánták szorítani. Ezek között találkozunk olyannal, amikor Jézus tanulás nélkül tud írni-olvasni, csodákat tesz, és olyanokkal is, amelyben a csodálatos erejét bosszúra használja. Népszerűségüket mutatja, hogy számos változatban terjedtek az első századokban. Egy példa ezek közül:

„Néhány nap múlva, mikor Jézus a város közepén ment, egy gyermek követ dobta meg, és az vállon ütötte őt. Erre azt mondta neki Jézus:

– Ne fejezd be az utadat!

S az tüstént összeesve meghalt. Akik pedig ez esetnek szemtanúi voltak, álmélkodva mondták:

– Honnét van ez a gyermek, hogy minden szava, amit kimond, kész esetté válik?!

De ugyanazok elmenvén, szemrehányást tettek Józsefnek, és mondák:

– Nem lakhatsz velünk együtt ebben a városban. De ha maradni akarsz, tanítsd meg a gyermekeidet, hogy áldjon és ne átkozzon, mert a mi gyermekeink rakásra halnak és minden, amit kimond, kész esetté válik.” (RAFFAY 1906, 74. o.)

hogya a felnőtteknek elmondhassa a jó hírt. Azok azonban így reagálnak: „*Elment az eszed!*” (ApCsel 12,15) Szerencsére a kislány kitaróan bizonygatja a tényt, Péter pedig tovább zörget, így kicsit később a felnőttek is megláthatják szemekkel a gyerek által korábban – látás nélkül – felismert valóságot.

Úgy tűnik, az a csoport, aki a legkevésbé tud mit kezdeni a gyerekekkel, épp a tanítványok csoportja. Az ötezer ember megvendéglésénél Simon Péter testvére, András kevesli a gyermek által hozott ételt, s a mondatában talán arra a gyermeki naivitásra is utal, amellyel a gyermek képes volt felajánlani a szerény vacsorát: „*Van itt egy gyermek, akinél van öt árpakenyér és két hal, de mi ez ennyi embernek?*” (Jn 6,9) A tanítványok elküldenék a kisgyermeket Jézus közeléből, mert zavarónak tartják őket (Mt 19,13–15; Mk 10,13–16; Lk 18,15–17), nem tudnak mit kezdeni a holdkóros fiúval (Mt 17,14–21), és elbocsátanak a kánaáni asszonyt is, aki a leánya gyógyulásáért kiáltozik (Mt 15,21–28). Jairus leányát és a néma lélektől megszállott fiút a sokaság már valóban halottnak tartja (Mk 9,26), akiért nem érdemes Jézust „fárasztani” (Mk 5,35). Az evangéliumok beszámolóí szerint egyedül a tanítványok tudják elérni azt, hogy Jézus „megharagudjon” – és ami a görög szó jelentéstartalmában még bennefoglaltatik: felháborodjon, dühös és szomorú legyen –, és ők is csak abban az egy esetben érik ezt el, amikor rászólnak azokra, akik kisgyermeket akarnak Jézushoz vinni (Mk 10,14). Talán nem véletlen, hogy Jézus a tanítása során példaként állítja a gyerekeket a tanítványok (Mt 18,1–5) és az őt hallgató sokaság elé (Mt 7,11), felhívva a figyelmet arra, hogy kicsiségükkel együtt az általuk megélt istenkapcsolat nélkülözhetetlen példa a felnőtt tanítványok számára is.

Vajon mi, mai tanítványok hogyan tekintünk a gyerekekre? Mi milyen zsákutcákba tévedünk, amikor a gyerekekre tekintünk, amikor róluk beszélünk?

Gyakran mi is éppúgy zavaró tényezőnek látjuk a gyerekeket, mint a Jézus körül álló tanítványok tették. Zavarják a mi felnőtt istentiszteletünket, mert nem úgy viselkednek, ahogy azt mi már megszoktuk. Zavarják a teológiai beszélgetéseinket, ha beleszólnak. Zavarják az áhítatos csendünket, a begyakorolt énekeinket, az előkészített szeretetvendégséget, a szépen rendben tartott épületeinket. S azért zavarhatják, mert még nem úgy viselkednek, mint a felnőttek. S miközben próbáljuk őket egy közösség szabályaira tanítgatni, közben úgy tekintünk rájuk, mint akiknek nemcsak a felnőttek által elvárt normarendszere hiányos még, hanem ezzel együtt az istenkapcsolata is kevesebb, gyengébb, töredékesebb a felnőtténél. Mintha a gyerek istenképősége csak azért lenne kevésbé teljes, mert még kevesebbet tud a felnőttek által felállított szabályokról. Mintha a saját hite azoktól függne, akik a viselkedési normákat is felállítják. S mintha a szabályok tanításával együtt az istenkapcsolatot is mi tudnánk a gyerekekben létrehozni, alakítani, formálni. Pedig talán csak arra lenne szükség, hogy a gyerek istenkapcsolatát „felismerjük, megengedjük és támogassuk” (BERRYMAN 1997), és hagyjuk formálódni a család és a gyülekezet élő közösségében.

Néha eszközként tekintünk a gyerekekre, s úgy látjuk őket, mint akik „valamire jók”. Úgy látjuk őket, mint akik az „egyház jövője”, s nem úgy, mint akik éppen most és éppen itt az egyház jelene. Jézus nem azt mondta, hogy a gyerekek lesznek a későbbi tanítványok, hanem azt mondta a tanítványoknak, hogy nektek is ilyenné kell válni a jelenben. A gyerekek nem „majd valamire jók”, hanem most valamilyenek, most hívják fel a figyelmünket valamire. A gyerekek nem akkor lesznek az egyház részei, ha majd valamit elérnek, például konfirmálnak, hittanra járnak, egy bizonyos értelmi vagy fejlettségi szintet elérnek, vagyis kicsi felnőtté válnak. A gyerekek már most, így, ahogy vannak, részei az egyháznak. Egészen gyerekként. Éppen azért, mert gyerekek. Ha komolyan vesszük Jézus szavát, s elfogadjuk, hogy a gyerekek ma is élő példázatok, akkor belátjuk, hogy mi legalább annyit tanulhatunk tőlük, mint ők tőlünk. A gyerekek a felnőttektől hallják a bibliai történeteket, a Miatyánk szö-

vegét, az egyházi énekeket, a hitvallásokat és még sok más, a felnőttek számára fontos tartalmat. De a történetek értelmezésében, az imádság gyakorlásában, az énekek kiválasztásában, a hitvallás fejtegetésében és minden másban sokkal inkább egymástól tanulunk, s nem csak a gyerekek tanulnak tőlünk. Az, ahogyan a gyerekek látják, megélik, értik a vallási tartalmakat, pont annyira tanít minket, felnőtteket, mint amennyire mi tanítunk nekik ezekről a tartalmakról.⁵

Időnként abba a zsákutcaba is betévedünk, amelyben a gyermeket bálványozzuk. Amikor úgy gondoljuk, hogy a gyerekkor az ártatlanság kora, a könnyű élet időszaka, a tisztább gondolatok ideje, a szebb élet helye. S nem vesszük észre, hogy a gyerekek számára a gyerekkor sokszor nagyon nehéz, kihívásokkal teli, szegyenérzettel és büntudattal terhelt, fájdalmas időszakot is jelent. A gyerekek bálványozása ráadásul teherként hull vissza rájuk. Egy bálványozott gyerek nem hibázhat, nem lehetnek negatív érzései, sokszor még beteg sem lehet. Nem ismerheti meg és élheti meg a saját személyiségét, saját világát és titkait, s ez könnyen vezet szorongáshoz, elfojtott érzelmekhez és elszigetelődéshez. Legnehezebb talán Jézus gyerekkorát nem idealizálni, a „kis Jézust” nem bálványozni. Pedig a bálványozott Jézus-gyermek nem tud megváltóvá válni, hanem csak a saját világunkat, elképzeléseinket, vágyainkat tükrözzük benne.

Valószínűleg még sok olyan szempontot lehetne sorolni, amellyel egyházi körökben a gyerekekről alkotott képünket megterheljük. Ám van egy olyan zsákutca, amelyet ritkán veszünk észre, a gyerekekben mégis erős nyomot hagy.

Egy kisgyerekek spiritualitását⁶ és annak később megmaradó esélyeit és formáit vizsgáló kutatás arra mutatott rá 1998-ban, hogy a gyerekek spiritualitásának sajátos jellemzői vannak. A kutatók hat és tizenegy év közötti angliai gyerekekkel beszélgettek az istenképükről, a transzcendensről megfogalmazott gondolataikról, az evilágin túlmutató elképzeléseikről. A harmincnegyzet megkérdezett gyerek különböző háttérből érkezett: egyesek vallásos családba tartoztak, és rendszeresen jártak valamely vallási közösségbe, másokkal senki nem beszélgetett otthon a hit és a vallás kérdéseiről, semmilyen tervezett vallásos tanításban vagy nevelésben nem részesültek. A kutatók a vizsgálódásaik során azt találták, hogy a gyerekek istenkapcsolatára jellemző többek között az, hogy csak ritkán illeszkedik a felnőttek társadalmi konvencióihoz, nem részekre tagolt, nem szedhető szét elemeire, holisztikus, titokzatos és rejtélyekkel teli, ugyanakkor a nagy vallásos dilemmák a hétköznapi eseményeikben kerülnek felszínre, nem lineárisan fejlődő, csapongó, nyitott, nem ítélező, képes bármire rácsodálkozni, erős érzelmi töltete van, elsősorban nem verbális, gyakran nem megfogalmazható elemekben bővelkedik (KODÁCSY-SIMON 2023). Mindezen tulajdonságok mellett volt egy olyan, amely minden egyes megkérdezett gyerekre jellemző volt: a spiritualitásuk könnyen sebezhető. Nemcsak a felnőttek számára, hanem már a gyerekek világában is nagyon érzékeny téma a transzcendenshez fűződő kapcsolatuk. Úgy tűnik, hogy sokkal hamarabb sokkal fogékonyabbak és sérülékenyebbek a gyerekek az istenkapcsolatukban, és sokkal több külső reflexiót érzélelnek (sokkal mélyebben), mint amit felnőttként elképzelünk. A legtöbb gyerek a beszélgetés elején vonakodott attól, hogy megfogalmazza a saját gondolatait, és „nyilvánvaló volt, hogy a vonakodásuk oka a szegyenérzet volt. Óvakodtak attól, hogy túl sokáig átlépjék a világi beszélgetés elfogadható határait. Néhány gyerek bevallotta, hogy félt attól, hogy kinevetik, hülyének vagy akár örültnek tartják őket, nemcsak a kortársaik, ha-

⁵ Ezt nevezzük a „gyerekekkel művelt teológia” (theologizing with children, theologisieren mit Kindern) irányának, ehhez lásd BÜTTNER 2007.

⁶ Ebben a tanulmányban a spiritualitás kifejezés alatt az Isten–ember kapcsolatnak az ember által értett és érzékelt oldalát értjük (NYE 2009, 5. o.).

nem a családjuk is (beleértve a »vallásos« családokat is), ha beszélnek a vallásossággal kapcsolatos személyes érzéseikről az életükben.” (HAY–NYE 2006, 103. o.) Többen éltek már át ezzel kapcsolatos negatív élményt, és félték annak megismétlődésétől. „Bár a legtöbb ember tudja, hogy van spirituális élete, általában szégyenkezik emiatt, mert attól fél, hogy ostobának, bolondnak vagy akár mentálisan kiegyensúlyozatlannak tartják, ha nyíltan beszél erről. Kutatásaink azt mutatták, hogy a legtöbb gyermeknél már tízéves korára megmutatkozik egy hasonló félelem, beleértve azokat is, akik a vallásukat gyakorolják.” (Uo. 144. o.)

Egy másik kutatásban angliai és walesi gyerekeket és fiatalokat kérdeztek az életükről, s a beszélgetés valamely pontján, valamilyen formában mindegyikük megfogalmazta azt a gondolatot, miszerint „a felnőttek soha nem hallgatják meg a gyerekeket, és ha mégis, akkor általában megmosolyogják őket” (PRIVETT–BETTERTON 2000, 44. o.).

Ezt a szégyenérzetet és félelmet okozó negatív élményt nem feltétlenül rossz szándékkal, tudatos bántással okozzák a felnőttek. Néha észre sem vesszük, hogy csupa rajongásból és szeretetből milyen sebeket tudunk okozni. Sokszor a legjobb szándékkal teszünk valamit – csak azt nem vesszük észre, hogy közben a gyerekek eszközök számunkra. Olyan eszközök, akik kiszolgálják a szülők kívánságait, a gyülekezet érdekeit, a lelkész és a presbitérium számításait, a hittanárok céljait. De vajon a gyerekek ezekben a helyzetekben valóban jól érzik magukat? Egészen gyerekek lehetnek, anélkül, hogy megmosolyognák őket? Biztonságban élhetik meg a saját hitüket? Nyugodtan beszélhetnek a saját istenképükről anélkül, hogy azt valaki „kiigazítaná”? Tényleg jól érzi-e magát egy gyerek például a karácsonyi betlehemes műsorban „aranyos kis pásztorként” vagy „csinos anygalként”, aki „ügyesen megtanulta” a karácsonyi műsor szövegét? Valóban az anyjára figyel-e a gyerek az anyák napi műsorban, amikor egy egész gyülekezet előtt kell felköszöntenie az édesanyját? Mit érez akkor, amikor meghallja a templomkapu előtt, amint a lelkész vagy a hittanár meséli a szüleinek, hogy „milyen vicces kis gondolata volt a múlt heti hittanórán”? Mit visz magával abból a gondolatból, miszerint ő „ezt a komoly teológiai kérdést még nem értheti”, de azért „nagyon cuki, amit gondol”? Milyen egyházképe lesz, ha a felnőttek gyakran megmosolyogják az ő hittel kapcsolatos gondolatait?

Nem könnyű megtalálni a különbséget aközött, hogy örülünk a gyerekekkel, vagy hogy szórakozunk rajtuk; hogy velük együtt nevetünk, vagy nevetünk rajtuk. Míg a gyerekekkel együtt nevetni, mosolyogni, örülni mind a gyerek, mind a felnőtt számára jó és fontos, addig a gyerekek istenképét, világképét, gondolatait megmosolyogni vagy lenézni a hitkérdések terén is káros.

Az instrumentalizálás, felnőttesítés, bálványozás, kinevetés, megszegyenítés mellett látszólag jóval nehezebb kérdésekről szokott szó esni a gyerekek védelme kapcsán. Valójában azonban nem sok lépés választja el a visszaélést és bántalmazást attól, hogy a gyereket eszköznek tekintjük a felnőttek terveinek és elképzeléseinek kiszolgálásában. A problémák jéghegye nem csak a csúcson látható krízisekből áll, de bármely részét nézzük is, a megoldáshoz vezető út a gyerekképünk kérdéseinek átgondolásával kezdődik. A hitkérdések terén ez elsősorban azt jelenti, hogy minden gyerek védelméhez hozzátartozik az istenkapcsolatuk védelme is. Mert minden gyereknek legegységesebb tulajdonsága az istenképüsből fakadó méltóság. Egészen gyerekként. Fél évezreddel ezelőtt Luther ezt felismerte, s rámutatott arra, hogy az evangéliumok is erről tanúskodnak. Vajon képesek vagyunk-e Lutherrel együtt mi is azt állítani, hogy a gyerekeknek (legalább) „néha igen találó gondolataik vannak Istenről”? Vajon felfedezzük-e a legkisebb gyerekekben is azt az istenképüsből, amelyet a felnőttekben meglátunk? Vajon megtaláljuk-e a jászolban fekvő gyermek Jézusban a Megváltót egészen? Mire van szükségünk ehhez?

„Perfectus homo, perfectus puer”

The image of the child as a cornerstone for child protection

- **Child protection begins with reflecting on and rethinking one’s image of children. In matters of faith, this involves the protection of children’s relationship with God which stems from the recognition of their dignity based on being made in the image of God. The Bible bears witness to this, among other things, by the fact that Jesus himself lived as a child. This study offers perspectives from the Lutheran theological tradition for rethinking our image of the child.**

Keywords: image of children / child protection / spirituality / Bible / Martin Luther

Bibliográfia

Rövidítések

Adv. Haer. = IRENAEUS 1995. Against Heresies. In: Alexander Roberts – James Donaldson (szerk.): *Ante-Nicene Fathers*. 1. köt. *The Apostolic Fathers with Justin Martyr and Irenaeus*. Hendrickson, Massachusetts.
LVM = *Luther válogatott művei*. 2–9. köt. Szerk. Csepregi Zoltán et al. Luther Kiadó, Budapest, 2011–.

Felhasznált irodalom

- Athanaszioszi hitvallás. In: *Az egyetemes vagy ökumenikus hitvallások*. Luther Kiadó, Budapest. (Konkordia-könyv. A Magyarországi Evangélikus Egyház hitvallási iratai 1.) 24–27. o.
- BERRYMAN, Jerome W. 1997. Spirituality, Religious Education, and the Dormouse. *International Journal of Children’s Spirituality*, 2. évf. 1. sz. 9–22. o. <https://doi.org/10.1080/1364436970020103>
- BÜTTNER, Gerhard 2007. How theologizing with children can work. *British Journal of Religious Education*, 29. évf. 2. sz. 127–139. o. <https://doi.org/10.1080/01416200601162367>
- HAY, David – NYE, Rebecca 2006. *The Spirit of the Child*. Jessica Kingsley Publishers, London.
- KODÁCSY-SIMON Eszter 2017. Milyenek az Isten országa? A gyermekek teológiája Luthernél. In: Szabó Lajos (szerk.): *Teológia és reformáció*. Luther Kiadó, Budapest. 193–202. o.
- KODÁCSY-SIMON Eszter 2018. Gyermeki ráhagyatkozás. *Vigilia*, 83. évf. 12. sz. 912–914. o.
- KODÁCSY-SIMON Eszter 2020. „Veled a kőfalon is átugrom.” Határátlépő fiatalok a Bibliában. In: Orosz Gábor Viktor (szerk.): *Teológia és határok*. Luther Kiadó, Budapest. 124–140. o.
- KODÁCSY-SIMON Eszter 2023. A gyerekek spiritualitása mint a hittanoktatás módszere a Godly Play szemlélete alapján. *Magyar Református Nevelés*, 24. évf. 1. sz. 20–32. o.
- MÉSZÁROS István – NÉMETH András – PUKÁNSZKY Béla 2005. *Neveléstörténet. Bevezetés a pedagógia és az iskoláztatás történetébe*. Osiris Kiadó, Budapest.
- NYE, Rebecca 2009. *Children’s Spirituality*. Church House Publishing, London.
- PRIVETT, Peter – BETTERTON, Richard 2000. *With Attention. The Marches Chronicles*. Oldlands Press.
- RAFFAY Sándor 1906. Tamás följegyzése. *Theologiai Szaklap*, 4. évf. 72–77. o.
- SZABOLCS Éva 2000. *Neveléstörténet és gyermekkortörténet*. Osiris Kiadó, Budapest.
- WESTERMANN, Claus 1984. *Genesis 1–11*. Augsburg, Minneapolis.